

- Режим доступу до ресурсу: <http://www.xrvshaygh.com/en/view/golden-dawns-program-for-a-free-and-powerful-nation> .
7. G. Syriza election victory: what's the mood in Greece? [Електронний ресурс] / Guardian readers and J. Walsh // The Guardian. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.theguardian.com/world/2015/jan/26/syriza-election-victory-whats-the-mood-in-greece>.
 8. Greece's Tsipras condemns sanctions against Russia [Електронний ресурс] // BBC. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36403129> .
 9. HOME [Електронний ресурс] // SYRIZA Official Website – Режим доступу до ресурсу: <https://syriza.eu/index.php/en/>.
 10. SYRIZA – The Coalition of the Radical Left [Електронний ресурс] // GreekBoston.com – Режим доступу до ресурсу: <https://www.greekboston.com/culture/modern-history/syriza/> .

*Марциновський Максим Анатолійович, студент 1-го курсу ФСНСТ,
відділення політології,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»*

Популізм і громадянське суспільство як засоби впливу на політикум

У сучасних українських політичних реаліях ми можемо щодня чути про популізм і його загрози: посилення корупції, виникнення політичної нестабільності, просування інтересів окремих груп населення на шкоду всього суспільства. Саме тому будь-які дослідження в цій сфері, які можуть допомогти зрозуміти природу популізму та шляхи боротьби з ним є важливими й актуальними. І в контексті меж перетину популізму та громадянського суспільства нам також є що дослідити.

«Розвинене громадянське суспільство – це панацея від популізму», - такі слова ми звикли чути від багатьох політологів і політологинь, що займаються дослідженням громадського сектору. З цим не можна не погодитися: розвинене громадянське суспільство стимулює людей самоорганізовуватися задля досягнення певної мети та менше покладатися на державу. Натомість популісти відкидають роль громадянського суспільства, перекладаючи головну відповідальність на умовні «старі еліти», і в такий спосіб намагаються переконати громадян, що прогрес неможливий доки ці еліти залишаються при владі [5, с. 543]. Іншими словами, популісти намагаються переконати, що задля розвитку держави необхідно спочатку змінити владу, а не пропонують конкретну програму дій для досягнення змін. Намагаючись завоювати симпатії виборців популісти просувають тезу про «хороший народ», якому не пощастило з «поганою владою», тим самим формуючи вороже ставлення громадян до власної влади. В Україні більш вразливими до популізму є ті громадяни, чії запити тяжіють до патерналістських. Саме боротьба патерналізму зі спробою зменшити роль держави в житті громадян і є суттю протистояння між популізмом і громадянським суспільством. Поєднання популізму з патерналізмом є не випадковим, якщо ми говоримо про реалії нашої країни, адже той популізм, який можна спостерігати в українській політиці є здебільшого соціально-орієнтованим (апеляція до «зубожіння», цін на продукти та комунальні послуги, розмірів пенсій і зарплат тощо) [1, с. 28-31]. Інша істотна відмінність полягає в тому, що популісти здійснюють свою діяльність задля досягнення визначеної політичної мети. Як правило нею є здобуття або утримання влади [3, с. 290], і саме з цією метою вони намагаються випрацювати серед виборців образ «месії», тоді як елементи громадянського суспільства направлені на автономне від держави існування і не орієнтуються на боротьбу за політичну владу. Однак діяльність деяких інститутів громадянського суспільства (зокрема громадянських організацій, професійних спілок,

недержавних засобів масової інформації тощо) націлена на здійснення моніторингу дій можновладців, висвітлення та аналіз цих дій і висування пропозицій щодо можливих змін.

Попри наведенні вище відмінності можна поглянути на популізм і громадянське суспільство з іншого боку: і те, і інші використовуються як засоби впливу на правлячі еліти. Попри всі недоліки, популізм має важливу перевагу: він слугує індикатором змін настроїв у соціумі. Здебільшого люди голосують за популістів не тому, що довіряють їм, а тому, що ті наголошують на проблемах, яким офіційна влада, на думку виборців, приділяє недостатньо уваги, і в такий спосіб стимулює владу працювати над розв'язанням цих проблем. З огляду на це популізм є засобом тиску на еліти [2]. Зі свого боку громадянське суспільство, як і популісти, робить опір на задоволення інтересу максимально великої частини соціуму, тобто широких мас, і здійснюють свою політичну діяльність з використанням ЗМІ.

Отже, популізм і громадянське суспільство переслідують, на перший погляд, однакову мету – лобювання інтересів широких мас, і виступають в якості важелів впливу на політику, яку проводить влада. Таким чином, можна стверджувати, що їхні функції в колі представлення інтересів суспільства частково перетинаються (попри те, що реальною метою популізму аж ніяк не є захист цих інтересів). Однак досягають вони свого різними методами та з різною ефективністю.

У своїй доповіді я поставив за мету проаналізувати та порівняти між собою саме цей аспект популізму та громадянського суспільства: їхні механізми впливу на еліти (схожі моменти та відмінні), а також вплив фактору потужного громадського сектору на рівень популізму.

Виникає одне важливе запитання: якщо вони декларують однакову мету і є засобами впливу на правлячі еліти, то як стимулювати людей займатися громадською діяльністю, а не стати розмінною монетою для популістів.

Очевидна перевага громадянського суспільства полягає в тому, що воно, шляхом таких методів, як моніторинг, експертиза, висування пропозицій тощо, оберігає суспільство від недобросовісної політики, адже підвищує рівень соціальної та політичної обізнаності й свідомості громадян. У той саме час популізм є негативним явищем, і масштаб, якого він досяг в Україні, свідчить про низький рівень тієї свідомості, яку намагається розвивати громадянське суспільство, не протистоїть недобросовісній політиці, а сприяє їй.

Таким чином, можна помітити, що між термінами «популізм» та «громадянське суспільство» існує своєрідна контрарність, і від зміцнення громадянського суспільства зменшується вага та вплив популістів. Відбувається це передусім через діяльність інститутів, які публічно висвітлюють і аналізують дії та заяви політиків, що змушує політичних діячів бути обачнішими та відповідальніше ставитися до своєї роботи, а громадянам допомагає ухвалити свідоме рішення під час виборів [4].

Отже, між популізмом і громадянським суспільством є схожі моменти, які я розглянув у своїй доповіді. У доповіді я зосередився на аналізі та порівнянні механізмів впливу на еліти, а також на питаннях протилежності популізму та громадянського суспільства й трансформації суспільства з метою активнішого залучення громадян до участі в здійсненні тиску на владу з використанням громадських інститутів замість покладання сподівань на популістський політикум.

Список використаних джерел:

1. Мацієвський Ю. В., Кашинський О. С. Витоки популізму у Центрально-Східній Європі. *Ідеологія і політика*. Київ, 2018. С. 15-37.
2. Праздніков Максим. Чому популізм – не лише загроза, а й шанс. 02.04.2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2434197-comu-populizm-ne-lise-zagroza-a-i-sans.html>.
3. Радь Т. Теоретичні засади популізму. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород, 2009. С. 289-293.

4. Турій О. В. Окремі аспекти взаємодії організацій громадянського суспільства з органами державної влади як фактор розвитку громадянського суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 18.08.2017. URL: <http://www.dy.navka.com.ua/?op=1&z=1115>.
5. Cas Mudde. The Populist Zeitgeist. *Government & Opposition*. London, 2004. С. 541-563.

*Михайлишина Дарія Станіславівна, економіст,
Центр економічної стратегії*

Як зробити українців менш вразливими до популізму?

Вступ. Популізм стає все актуальнішою проблемою в сучасному світі. За даними Google Trends, цікавість людей по всьому світу до популізму зростає [1], як і кількість людей, що проживають в країнах, де при владі популісти [4]. У лютому-березні 2019 року ми провели соціологічне дослідження, в якому виявили яким є рівень підтримки популізму серед українців, а також чи можливо змінити їхню думку.

Що таке популізм?

Загалом, більшість політологічних джерел визначає популізм як ідею, яка стверджує, що суспільство розділено на «простих людей» та «корумповані еліти» та між цими групами триває боротьба [5]. Однак, як зазначає низка дослідників популізму, Б. Моффіт, автор книги *The Global Rise of Populism* зазначає, що в європейському контексті більшість людей неправильно використовують поняття «популізм» [5].

К. Мадде зазначає, що окрім наукового визначення, існує два загальноприйнятих визначення популізму [2]. Перше визначення, характеризує популізм як занадто спрощений публічний дискурс, який використовує емоційний дискурс та пропонує за прості рішення складним проблемам [2]. Друге визначення каже, що популізм – це прояв опортуністичних політик, які націлені на те, щоб швидко підкупити підтримку населення замість пошуку найкращого вирішення для певної проблеми [2].

Економіст Д. Родрік розділяє популізм на економічний та політичний та визначає економічний популізм як заперечення обмежень в проведенні економічної політики [3]. У своєму дослідженні, ми фокусуємося на економічному популізмі та використовуємо друге визначення, запропоноване К. Мадде.

Який рівень підтримки популістських політик в Україні?

Для виокремлення найбільш актуальних популістських політик в економіці для українського суспільства були визначені наступні критерії:

1) Розповсюдженість серед політиків. Для цього було проведено аналіз програм кандидатів в Президенти на виборах 2019 року та визначено теми, які були згаданими у програмах кандидатів найбільше разів.

2) Актуальність для населення. Для цього було проведено аналіз результатів соціологічних досліджень найбільших українських соціологічних компаній, таких як Соціологічна група «Рейтинг» та Київський міжнародний інститут соціології. Було проаналізовано, які теми на думку респондентів були визначені найбільш важливими для добробуту їхніх родин.

За цими критеріями були вибрані наступні теми: пенсії, доходи, тарифи на газ, ціни, працевлаштування. Для кожної з тем із програм політиків були відібрані обіцянки, які часто зустрічались в програмах політиків та є популістськими згідно з обраним нами визначенням.

Для визначення підтримки та віри у реалістичність для кожної з цих політик було проведено репрезентативне соціологічне опитування 2000 респондентів спільно з міжнародною дослідницькою компанією Kantar TNS в Україні. Результати показують, що